

V upírských příbězích se projevuje dávná obava z moci, kterou mohou mít mrtví nad živými. Tento motiv však lze i obrátit. Živí mohou sugescí a pomocí nečistých sil přinutit druhé zemřít nepřirozenou smrtí. První veleúspěšnou povídkou tohoto druhu je právě „Neviditelné oko“ francouzské autorské dvojice podepisující se svými příjmeními Erckmann-Chatrrian. Stařena posedlá démonem se ne nadarmo jmenuje Fledermauska a vysává svým obětím psychické síly. Povídka z roku 1862 též pracuje s tehdy zbrusu novým a módním motivem hypnózy. Má efektní, působivou atmosféru a její více či méně zdařilé nápodoby, resp. plagiáty najdeme v evropských literaturách dodnes. Jednu z nejlepších napsal německý autor Hanns Heinz Ewers – v povídce „Pavouk“ (1907) nahradil Fledermausku lákavou tvářící Clarimondy a děj umístil do malého hotýlku v Paříži. Českou variantu povídky vytvořil Josef Jiří Kolár a nazval ji „U Červeného draka“ (1889).

Erckmann-Chatrrian

NEVIDITELNÉ OKO ANEB HOSTINEC U TŘÍ OBĚŠENCŮ

I

Kristián začal své vyprávění: tehdy jsem byl chudý jako kostelní myš a byl jsem rád, že jsem našel útočiště v podkroví jednoho starého domu v ulici Minesengrů v Norimberku.

Uhnízdil jsem se v koutě pod střechou. Stěny mého útulku tvořily břidlicové tašky a hlavní trám byl můj strop; k oknu jsem se dostával přes slavník, ale zato jsem měl z toho vikýře

ve štítu nádherný výhled; viděl jsem celé město i jeho okolí; před očima se mi rozvázně promenovaly po okapech kočky, zblízka jsem pozoroval čápy, jak nosí v zobáku žáby svým žravým mláďatům, holuby vzletající z holubníků s ocasionálními pery rozevřenými do vějíře a kroužící nad ulicemi. Když večer zvony svolávaly věřící ke klekání, opřel jsem se lokty o kraj střechy a poslouchal jejich melodický zpěv. Zasněně jsem sledoval, jak se v ulici postupně rozsvěčují okna, jak bodří měšťané pokuřují na chodnících z dýmek a dívky v krátkých červených sukních a se džbány pod paží švitoří a smějí se kolem kašny svatého Sebalda. Pomaloučku všechno utichalo, netopýři začínali vylétat z úkrytů a já jsem uléhal v klidu a míru.

Starý vetešník Toubac znal cestu do mé komůrky stejně dobře jako já a nedělalo mu potíže šplhat do ní po žebříku. Týden co týden se s železnou pravidelností zvedala padací dvířka a v nich se objevovala obchodníková kozlí hlava s nazrzlými pačesy; prsty se křečovitě přidržoval okraje otvoru a volal na mě svým nosovým hlasem:

„Zdravíčko, mistře Kristiáne, máme něco nového?“

Na což jsem odpovídal:

„Jen pojdte dál, milý Toubaku, pojdte. Právě jsem dokončil pěknou krajinku. A povězte mi nějakou novinu.“

Dobrý muž se vysoukal do mého hnízda a jeho dlouhatánská kostra zabrala celičkový prostor až pod střechu. Tiše se smál.

To musím Toubakovi přiznat: nikdy se mnou nesmlouval. Koupil ode mne každé mé plátno za patnáct florinů a pak ho prodal za čtyřicet. Byl to poctivý žid.

Tenhle způsob života se mi začínal zamlouvat, denně jsem v něm nacházel nové a nové kouzlo. Jednoho dne však byl klid počestného města Norimberka narušen podivnou a ne-

vysvětlitelnou událostí. Nedaleko mého bidýlka, trochu nalevo od něj, stál hostinec *UTučného vola*, stará, hojně navštěvovaná krčma vyhlášená po celém okolí. Před jejími vraty jste vždycky mohli vidět tři nebo čtyři vozy plně naložené pytli nebo sudy, venkované se tu totiž zastavovali cestou do trhu na džbánky vína.

Štít hospody vypadal dost neobvykle: byl velmi úzký, vybíhal do špičky a z obou stran měl zoubkování. Římky a šambrány zdobily groteskní reliéfy v podobě fantastických propletených hadů. Nejpozoruhodnější však bylo, že dům naproti krčmě měl naprosto stejné reliéfy a ornamenty; dokonce i tyč, na níž visel vývěsní štít s kovovými volutami a spirálami, byla táž.

Jako by jedna stará barabizna byla přesným odrazem té druhé. Jeden rozdíl tu však pozorovatel našel: za hospodou se tyčil mohutný dub, jehož tmavé listoví podtrhovalo hřeben střechy, zatímco sousední dům se ostře rýsoval na obloze. Navíc byla krčma *UTučného vola* hlučná, plná lidí, zatímco ve vedlejší domě panovalo ticho. Na jedné straně bez ustání proudili dovnitř a ven pijáci, zpívali, vrávorali a praskali biči. Na druhé straně nic než ponurá samota. Jenom jednou či dvakrát za den se otevřely těžké dveře a ven vyšla shrbená stařena s nápadně vystouplou bradou, šaty přilepenými k bokům, s obrovským košem pod paží a rukou přitisknutou k hrudi.

Stařenin vzhled mě zaujal; její malá zelená očka, tenký protáhlý nos, velký listový vzor na šále, která musela být nejmíň sto let stará, úšklebek, co vrásnil její tváře, a krajky na čepci padající jí až k očím, to všechno mi připadalo nesmírně podivné a vzbuzovalo moji zvědavost; co asi stařena dělá v tom svém velkém opuštěném domě? Rád bych tomu byl přišel na kloub.

Dohadoval jsem se, že tráví čas dobročinnými skutky a zbožným rozjímáním. Jednoho dne jsem se na ulici zastavil, abych ji mohl sledovat očima, ale ona se najednou obrátila a vrhla na mě pohled, jehož strašlivý výraz bych jen stěží dokázal popsat, a dvakrát nebo třikrát se na mě odporně zašklebila. Načež opět sklopila svoji rozkývanou hlavu, přitáhla si k tělu mohutný šál, jehož cíp za sebou vláčela po zemi, mrštně dorazila ke svým těžkým dveřím a zmizela za nimi.

Je to potrhlá stařena, pomyslel jsem si užasle, šílená, zlá a mazaná babice. Dobře mi tak, neměl jsem se o ni zajímat. Na druhou stranu bych si ale s chutí ještě jednou a pořádně prostudoval ten její škleb. Toubac by mi za takový obrázek bezpochyby ochotně vysázal patnáct florinů.

Marně jsem se však v duchu snažil všechno převést na žert. Stařenin děsivý pohled mě stále pronásledoval, a když jsem šplhal po žebříku do své kukaně, několikrát jsem se zachvěl od hlavy k patám při představě, že se mi stařena věší na šosy kabátu a chce mě strhnout dolů.

Toubac se vůbec nesmál, když jsem mu to vykládal. S vážným výrazem mi řekl:

„Mistře Kristiáne, jestli si na vás ta stará čarodějnice zasedla, mějte se na pozoru! Ty její malé ostré, nápadně bílé zoubky nejsou v jejím věku přirozené. Navíc má *uhrančivé* oči. Děti před ní utíkají a Norimberští jí říkají po německu netopejrká, Fledermauska.“

Obdivoval jsem židovu prozíravost a dlouho jsem uvažoval nad jeho slovy; v následujících týdnech jsem však Fledermausku několikrát potkal a nestalo se nic znepokojivého, a tak se moje obavy rozplynuly. Přestal jsem na stařenu myslet.

Jednoho večera však mě z nejlepšího spánku probudil podivný zvuk, nebyl nepřijemný, spíše naopak. Šlo o jakési jem-

né, melodické vibrace vzdáleně připomínající šumění vánku v listoví. Natahoval jsem uši a doširoka otevíral oči, zadržoval jsem dech, jen abych zachytil to nezvyklé libé chvění. Konečně jsem se podíval k oknu a uviděl dvě křídélka třepotající se u skla. Nejdříve mě napadlo, že je to netopýr, který uvízl v mém pokoji, ale vtom zasvítil měsíc a já jsem v úžasu zíral na nádherného nočního motýla, jehož křídla průsvitná jako krajka se třpytila na skle. Kmitala takovou rychlostí, že je chvílemi nebylo vidět; potom nehybně spočinula na okenní tabulce a znovu se objevila jejich jemná hmyzí kresba.

Vzdušné a prchavé zjevení v naprostém nočním tichu mě nesmírně dojalo a srdce mi najednou přetévalo nejlíbějšími pocity; zdálo se mi, že mě v mé samotě navštívila lehoučká lesní víla, která se ustrnula nad mou samotou, a tohle pomýšlení mě rozněžnilo až k slzám. Neboj se, sladká zajatkyne, neboj se, nezklamuj tvoji důvěru: „Nebudu tě tady držet proti tvé vůli; dám ti svobodu, vrať se na čerstvý vzduch!“

A otevřel jsem okénko.

Noc byla tichá. Tisíce hvězd zářily v nedohlednu. Chvilku jsem pozoroval nádherné nebeské divadlo a zcela přirozeně se mi na rty draly modlitby. Ale představte si můj úžas, když jsem sklopil oči a uviděl, jak se na tyči vývěšního štítu hostince *U Tučného vola* houpe oběšenec. Vlasy měl rozježené, ruce mu zplihle visely podél těla a nohy vypadaly až neuvěřitelně dlouhé a vrhaly nestvůrný stín sahající až na konec ulice!

Nehybnost těla působila v měsíčním světle strašlivě přízračně. Jazyk mi v ústech ztuhl a zuby cvakaly hrůzou. Málem jsem vykřikl, ale jakýmsi tajemným působením neznámých sil mi pohled sklouzl níže a já jsem matně rozeznal stařenu shrbenou u svého okna: s dáblským uspokojením pozorovala viselce.

Obestřela mě čiročirá hrůza; pocítil jsem závrať, opustily mě síly, couvl jsem až ke stěně a zhroutil se v mdlobách na zem.

Nedokázal bych říci, jak dlouho jsem ležel v bezvědomí. Když jsem konečně přišel k sobě, byl už bílý den. Noční mlha, která pronikla do mého útulku, mi na vlasech zanechala stopy rosy; z ulice ke mně doléhaly nejasné zvuky, vyhlédl jsem z okna. Předě dveřmi do hostince stál purkmistr a jeho písař; zůstali tam poměrně dlouho. Lidé chodili dovnitř i ven, zastavovali se na ulici, dívali se, potom pokračovali v cestě. Sousedky zametaly před svými domy, zdálky pozorovaly krčmu a sdělovaly si navzájem své dojmy. Konečně vynesli dva muži z hostince nosítka, na nichž leželo tělo přikryté vlněným sukmem. Muži nesli tělo dolů ulicí a děti chvátající do školy běžely za nimi.

Představení skončilo a všichni se rozešli.

Okno naproti zůstalo dokořán; na tyči se pořád ještě pohupoval konec provazu; nezdálo se mi to tedy, skutečně jsem viděl nočního motýla, potom oběšence a nakonec i stařenu!

Toho dne mě navštívil Toubac; jeho velký nos se jako obvykle objevil u podlahy.

„Mistře Kristiáne, máte něco na prodej?“ křikl.

Neslyšel jsem ho, seděl jsem na své jediné židli s rukama na kolenou, oči jsem upíral před sebe. Toubaka udivila moje nehybnost a opakoval hlasitěji:

„Mistře Kristiáne! Mistře Kristiáne!“

Když jsem neodpovídal, vylezl na půdičku a bez okolků mi zaklepal na rameno.

„No tak, mistře! Copak se děje?“

„Ach, to jste vy, Toubaku?“

„Já osobně u čerta, aspoň si to myslím. Jste nemocný?“

„Ne... snad ne.“

„A nad čím tu u všech rohatých dumáte?“

„Nad oběšencem!“

„Ajaj, to je bída,“ zvolal vetešník, „vy jste tedy toho ubohého mladíka viděl! Taková lapálie! Už třetí na tomtéž místě!“

„Jakže! Už třetí?“

„Ba, třetí! Měl jsem vás na to upozornit. No nakonec je ještě čas, za chvíli bude jejich příkladu následovat čtvrtý; ten první jim jenom ukázal cestu.“

S těmi slovy se Toubac uvelebil na mé truhle, vytáhl křesadlo, zapálil si dýmku a několikrát pořádně potáhl. Tvářil se ustaraně.

„Věřte mi, mistře, nepatřím mezi ustrašence, ale kdyby mi nabídli, abych strávil noc v tom pokoji, radši bych se nechal pověsit někde jinde.“

Jen považte, mistře Kristiáne: před takovými devíti či deseti měsíci se zastaví v hostinci *UTučného vola* jakýsi Tubingue, počestný obchodník s kožešinami ve velkém. Požádá o večeři, dobře se nají a napije; zavedou ho do pokoje ve třetím patře, do zeleného pokoje – tak mu říkají – a nazítří ho najdou oběšeného na tyči od vývěsního štítu!

Stalo se to poprvé, co na to říct? Občas k něčemu takovému dojde.

Sepsali protokol a toho nešťastníka pohřbili vzadu v zahradě. Ale asi šest měsíců nato se objeví čacký voják z Neustadtu. Oslavoval definitivní propuštění z vojny a těšil se na svoji rodnou vesnici. Celý večer prázdnil džbánky a básnil o své sestřenici, která na něj doma čeká, aby se stala jeho ženou. Pak ho zavedou do postele toho tlustého pána. Později si ponocný procházející ulicí Minesengruů všimne, že něco visí z vývěsního štítu. Zvedne lucernu: je to ten voják se svým propouštěcím listem v plechové rouři na levém stehnu a s rukama přilepenýma na švech kalhot jako na přehlídce!

Tohle už není jen tak! Purkmistr křičí a vyvádí, jako by ho na nože bral. Prohlédnou pokoj. Proklepají zdi, pošlou nebožtíka do Neustadtu.

Písař poznamená do protokolu: Smrt způsobila mrtvice!

Celý Norimberk byl tehdy rozhořčený na hostinského. Někteří lidé ho dokonce chtěli donutit, aby sundal kovovou tyč s vývěsním štítem, neboť prý vzbuzuje v lidech nebezpečné myšlenky. Jistě vás neudiví, že starý Nickel Schmidt o něčem takovém nechtěl ani slyšet.

„Tuhle žerd,“ povídá, „sem zavěsil můj pradědeček. Celých sto padesát let nese štít *UTučného vola* a dědí se z otce na syna. Nikomu nepřekáží, dokonce ani žebříňákům naloženým sennem, které pod ní hladce projedou, protože je třicet stop nad zemí. A jestli někomu vadí, ať se otočí a kouká se jinam.“

Časem se veřejné mínění uklidnilo a několik měsíců se nic nestalo. Až předevcírem se v hostinci *UTučného vola* zastavil student z Heidelbergu, který se vracel na univerzitu, a požádal o nocleh. Byl to pastorův syn.

Copak by někdo předpokládal, že zrovna pastorova syna napadne oběsit se na tyči od vývěsního štítu jenom proto, že už to před ním udělali tlustý obchodník a voják? Přiznejme si to otevřeně, mistře Kristiáne, že to celé vypadá dost nepravděpodobně. Mně by tedy takové vysvětlení nestačilo a určitě ani vám ne...“

„Dost už, dost!“ zvolal jsem, „to je hrůza! Tuším za tím vším nějaké strašlivé tajemství. A není to v žerdi ani v tom pokoji, na to vezte jed...“

„Snad nepodezíráte hostinského? Je to nejpoctivější chlap na světě a patří k jedné z nejstarších norimberských rodin!“

„Ne, ne, Bůh uchovej, nechci pronášet nespravedlivá a neopodstatněná podezření, ale existují hlubiny, kam se neodvažujeme dohlédnout.“